МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Михайла Драгоманова
Факультет психології

Психологічна наука і практика: сучасні виклики та допомога особистості у кризових умовах

Psychological Science and Practice: Modern Challenges and Helping Individuals In Crisis Conditions

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
10 квітня 2025 р.
Частина 1

PROCEEDINGS

of International Scientific and Practical Internet Conference
April 10, 2025
Part 1

Київ 2025 Kyiv

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ПСИХОЛОГІЧНА НАУКА І ПРАКТИКА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ДОПОМОГА ОСОБИСТОСТІ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

* * *

Psychological Science and Practice: Modern Challenges and Helping Individuals In Crisis Conditions

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

10 квітня 2025 року

PROCEEDINGS
of International Scientific and Practical Internet Conference

April 10, 2025

Частина 1

Part 1

Київ – 2025

Kyiv – 2025

УДК 159.923:616-036.81(082)
П 86

Рекомендовано до друку рішенням Вченої Ради
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 12 від 25 квітня 2025 р.)

Рецензенти: *Кузікова Світлана Борисівна,* доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Котлова Людмила Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка.

П 86 **ПСИХОЛОГІЧНА НАУКА І ПРАКТИКА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ДОПОМОГА ОСОБИСТОСТІ У КРИЗОВИХ УМОВАХ** : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 10 квітня 2025 р.) / Мін-во освіти і науки України ; Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова ; упоряд. : І. С. Булах, Л. М. Вольнова, Н. В. Гузій. – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова Драгоманова, 2025. – Частина 1. – 443 с. електронне видання

ISBN 978-966-931-329-4 загальний номер
ISBN 978-966-931-330-0 частина 1

У збірнику матеріалів конференції Частині 1 представлено результати досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців актуальних проблем психологічної науки і практики; висвітлено наукові позиції авторів щодо аналізу інноваційних тенденцій та перспектив теоретичних досліджень у психології; визначено соціально-політичні детермінанти підтримки психологічного здоров'я особистості в сучасних умовах та засоби психологічної підтримки вирішення міжособистісних конфліктів; запропоновано перспективні підходи до використання технологій надання психологічної допомоги учасникам бойових дій, ветеранам й постраждалим внаслідок військової агресії рф, а також шляхів збереження психологічного благополуччя особистості в умовах воєнного стану в країні; обговорено продуктивні методи та стратегії психологічного консультування в кризових ситуаціях, а також психологічні інструменти діагностики, терапії, профілактики психосоматичних розладів.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, психологам-практикам.

УДК 159.923:616-036.81(082)

© Автори публікацій, 2025
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025

ISBN 978-966-931-329-4 загальний номер
ISBN 978-966-931-330-0 частина 1

9. Lahad M., Shacham M., Ayalon O. The “BASIC Ph” Model of Coping and Resiliency Theory, Research and Cross-Cultural. London, UK and Philadelphia, USA : Jessica Kingsley Pub, 2013. 288 p.
10. Kostenko A., Semenov V., Osetrova O., Kubatko O., Nazarov M., Stepanov V. Resilience and vulnerability of Ukrainians: The role of family during the war. *Problems and Perspectives in Management*, 2024. 22 (1), 432-445.
11. Saltzman W. R., Lester P., Beardslee W., Layne C. M., Mechanisms of risk and resilience in military families: Theoretical and empirical basis of a family-focused resilience enhancement program. *Clinical Child and Family Psychology Review.* 2011. Vol. 14 (3). P. 213–230. DOI: 10.1007/s10567-011-0096-1

УДК 159.922.7:376-056.36

Попелюшко Роман, Крепс Марина
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ВПЛИВ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК САМООЦІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Формування адекватної та позитивної самооцінки є важливим завданням для дітей молодшого шкільного віку, оскільки саме в цей період закладаються основи їх особистісного розвитку, емоційного благополуччя та соціальної адаптації. В умовах інклюзивного навчання, коли в одному класі навчаються діти з різними освітніми потребами, формування самооцінки набуває особливого значення.

Дослідження свідчать про те, що інклюзивне середовище, яке характеризується підтримкою, толерантністю та повагою до індивідуальності кожної дитини, сприяє формуванню у дітей позитивного самосприйняття, підвищенню їх самооцінки та покращенню соціальної взаємодії [2]. Водночас, недостатня увага до потреб дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в інклюзивному середовищі може призвести до їх соціальної ізоляції, відчуження та формування негативної самооцінки.

Період молодшого шкільного віку є важливим етапом психологічного розвитку дитини, який характеризується низкою змін: перебудовою психічної саморегуляції, зміною провідної діяльності та модифікацією міжособистісних відносин.

Самооцінка є важливим чинником особистісного розвитку дитини. Вона формується під впливом соціального оточення, сімейних відносин та освітнього процесу [3]. Самооцінка відображає уявлення дитини про себе, свої здібності, якості та цінність. У молодшому шкільному віці самооцінка

характеризується певною мінливістю та залежить від оцінок дорослих та однолітків. Діти цього віку схильні переоцінювати свої досягнення/невдачі та можливості, що є важливим фактором їх мотивації та розвитку.

Молодший шкільний вік, відзначається підвищеною вразливістю дітей до тривожних станів. Діти з ООП, зокрема ті, що мають мовленнєві особливості, зазнають труднощів у процесі соціалізації та адаптації. Їхня самооцінка формується через навчальну діяльність, що сприяє саморегуляції.

Інклюзивне навчання створює умови для адаптації дітей з ООП, сприяючи їхньому соціальному та емоційному розвитку. Однак, це не тільки педагогічна технологія, але й відображення глибини соціальних та психологічних потреб суспільства. Центральною ідеєю інклюзивної освіти є індивідуалізація навчального процесу, спрямована на формування позитивної "Я-концепції", соціальну інтеграцію та психологічне благополуччя кожного учня [2].

Соціальна адаптація дітей з ООП в інклюзивній освіті – це їх інтеграція в клас та налагодження відносин з однолітками, що сприяє розвитку особистості, соціальної компетентності й емоційного благополуччя.

Факторами ризику для формування адекватної самооцінки у дітей з ООП можуть виступати наступні чинники:

Відсутність толерантності – нетолерантне ставлення може призвести до їх ізоляції, відторгнення та дискримінації;

Педагогічна не компетентність – компетентність педагогів у питаннях інклюзивної освіти, їх здатність створювати толерантне та підтримуюче середовище;

Відсутність індивідуального підходу – може мати серйозні негативні наслідки для розвитку самооцінки. Наприклад: у класі де немає індивідуального підходу, діти з ООП можуть постійно порівнювати себе з однолітками, які навчаються швидше та успішніше, це порівняння може бути для них травматичним та підсилювати відчуття власної неповноцінності; коли дитина з ООП не отримує достатньо уваги та підтримки від вчителів та однолітків, вона може відчувати себе непоміченою та нецінованою, це може призвести до відчуття ізоляції та самотності, що негативно впливає на її самооцінку; постійні невдачі та відчуття некомпетентності можуть призвести до формування у дитини з ООП негативного "Я-образу", дитина може почати вважати себе "поганою", "нездатною" або "нерозумною", що впливає на закріплення негативного "Я-образу" у дорослому житті; психологічна підтримка є критично важливою для дітей з ООП, оскільки вона допомагає їм впоратися з емоційними труднощами, підвищити самооцінку та розвинути соціальні навички.

Створення умов для успішної адаптації сприяє формуванню інклюзивного середовища, де цінуються різноманітність та повага до індивідуальності кожної дитини. Діти з ООП, які успішно адаптовані в соціальному відношенні, не тільки отримують можливість реалізувати свій

потенціал, але й збагачують соціальне середовище, сприяють розвитку толерантності, емпатії та взаєморозуміння [3, с. 217].

В умовах інклюзивної освіти соціальна адаптація дітей з ООП є пріоритетним завданням, що базується на фундаментальних засадах поваги до індивідуальності, недискримінації та створення рівних можливостей для всіх дітей. Теоретичною основою цього процесу є модель соціальної інклюзії [3], яка спрямована на формування інклюзивного середовища, де кожна дитина почувається прийнятою та має можливість повноцінно реалізувати свій потенціал.

Психологічною основою інклюзивного навчання є створення умов для розвитку особистості дитини, її самореалізації та соціальної адаптації. Інклюзивне середовище має бути збагачене різноманітними ресурсами та можливостями для розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту та міжособистісної взаємодії.

Важливими факторами, що впливають на формування самооцінки в інклюзивному середовищі, є: підтримка педагогів; адаптація навчального матеріалу; взаємодія з однолітками; залучення батьків.

Адаптація дитини до освітнього середовища є важливим етапом її соціалізації та особистісного розвитку. Вона включає такі компоненти, як налагодження соціальних контактів, успішне засвоєння навчального матеріалу, а також формування позитивного самосприйняття та емоційного благополуччя [1, с. 43].

Інклюзивне середовище, що характеризується інтеграцією дітей з ООП до загальноосвітнього процесу, має позитивні сторони розвитку самооцінки:

1. *Соціальна інтеграція* – розширює коло спілкування дітей з ООП, сприяє розвитку соціальних навичок та формуванню почуття приналежності до колективу;

2. *Розвиток емпатії та толерантності* – спільне навчання з дітьми з ООП сприяє розвитку у всіх дітей емпатії, толерантності та поваги до особистісних відмінностей;

3. *Формування позитивної самооцінки* – успіхи в навчанні та позаурочній діяльності, підтримка з боку однолітків та педагогів сприяють формуванню у дітей з ООП позитивної самооцінки та впевненості у своїх силах;

4. *Розвиток самостійності* – інклюзивне середовище створює умови для розвитку самостійності дітей з ООП, їх здатності приймати рішення та відповідати за свої дії;

5. *Мотивація до навчання* – спілкування з успішними однолітками може стати для дітей з ООП додатковим стимулом до навчання та розвитку.

Однак, інклюзивне навчання, спрямоване на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, може створювати певні виклики для дітей з ООП.

Основними бар'єрами, є соціальна ізоляція, занижена або завищена самооцінка, труднощі в комунікації, стигматизація та дискримінація, тривожність, стрес та перевантаження. Важливим завданням психологів та педагогів є створення інклюзивного середовища.

Одним із викликів на шляху формування інклюзивного середовища є недостатній рівень розвитку толерантності щодо дітей з ООП.

Створення психологічної підтримки та позитивної атмосфери є критично важливими компонентами формування толерантного ставлення до дітей з ООП. Психологи відіграють ключову роль у створенні такого середовища, де кожна дитина почувається прийнятою.

Недостатнє розуміння норм толерантності щодо дітей з ООП серед педагогів та однолітків є фактором ризику для формування самоцінності та самоповаги у таких дітей.

Підсумовуючи, слід зазначити, що формування адекватної самооцінки у дітей з ООП є важливим аспектом їх психосоціального розвитку та успішної інтеграції до суспільства. Результати дослідження підкреслюють необхідність тісної співпраці між психологами, педагогами та батьками, а також важливості створення інклюзивного середовища. Для досягнення цієї мети необхідно продовжувати розвивати педагогічну компетентність, розробляти та впроваджувати ефективні програми психолого-педагогічного супроводу, а також активно залучати батьків до освітнього процесу. Подальші дослідження у цій сфері сприятимуть удосконаленню інклюзивної практики та створенню більш сприятливих умов для розвитку дітей з ООП.

Список використаних джерел:

1. Борщевська Л. В., Зіброва А. В., Іванова І. Б. та ін. На допомогу батькам, що мають дітей з особовими потребами. Київ : Український інститут соціальних досліджень, 2019. 79 с.
2. Мощак С. Особливості інклюзивної освіти молодших школярів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія / педагогічна та вікова психологія.* 2023. № 3. С. 116–120.
3. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність, перспективи розвитку : колективна монографія у 2 частинах. Частина 1. Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні. За ред. С. П. Миронової, Л. Б. Платаш. Чернівці : "Технодрук", 2021. 352 с.